

orivesi

Rovastintien eteläpään
asemakaavamuutosalueen
arkeologinen inventointi
2009

Kirsi Luoto

Pirkanmaan maakuntamuseo
Kulttuuriympäristöyksikkö
2009

Tiivistelmä

Tampereen museoiden kulttuuriympäristöyksikkö (Pirkanmaan maakuntamuseo) suoritti 8.-9.6.2009 arkeologisen inventoinnin Oriveden Rovastintien eteläpään asemakaavamuutosalueella. Inventointi tehtiin alueeseen kohdistuneiden kaavamuutossuunnitelmien johdosta ja siinä selvitettiin sijaitseeko tutkimusalueella kiinteää muinaisjäännöstä. Inventoinnin esityöt tehtiin 3.-5.6.2009 ja siihen liittyvät jälkityöt kenttätöiden päätyttyä loppukesän ja alkusyksyn 2009 aikana. Tutkimuksen teki FM Kirsi Luoto. Hankkeen valvojana toimi FM Ulla Lähdesmäki. Hankkeen rahoitti Oriveden kunta. Tutkimusten kustannukset olivat 2794 euroa (+ alv).

Inventointiajankohtana (kesä 2009) käytössä olleiden kirjallisten lähteiden perusteella pääteltiin, että Oriveden pappilan paikalla olisi sijainnut pappila jo ainakin 1700-luvun alusta alkaen. Myöhemmin alueella tehtiin rakennustutkimus (Palttala 2010), jonka mukaan Oriveden pappila olisi siirretty vanhan pappilan nykyiselle sijaintipaikalle vasta 1800-luvun alussa ja että pappila olisi tätä ennen sijainnut etelämpänä kaavamuutosalueella. Koska Palttalan tutkimuksen yhteydessä oli tullut esiin lähteitä, joita ei vuoden 2009 arkeologisessa inventoinnissa ollut käytetty, oli syytä tehdä asiaan liittyviä lisäselvityksiä. Inventointiraporttia on täten korjattu ja täydennetty vielä vuonna 2010 käyttäen apuna Palttalan (2010) löytämiä ja Oriveden pappilan sijaintipaikan tulkinnan kannalta oleellisia lähteitä.

Inventoinnissa ei alueelta löydetty kiinteään muinaisjäännökseen viittaavia merkkejä. Huomionarvoista kuitenkin on, että kaavamuutosalueella on todennäköisesti sijainnut Oriveden vanha pappila kohdassa, jossa Orivedeltä Kangasalle johtava maantie ylittää Teerijoen. Aluetta ei ole tarkastettu maastossa vuoden 2009 inventoinnin yhteydessä. Tämän vuoksi maakuntamuseo tekee keväällä 2010 maastotarkastuksen ja siitä tehdään erillinen raportti.

ORIVESI

Oriveden Rovastintien eteläpään asekaavamuutosalueen arkeologinen inventointi 2009

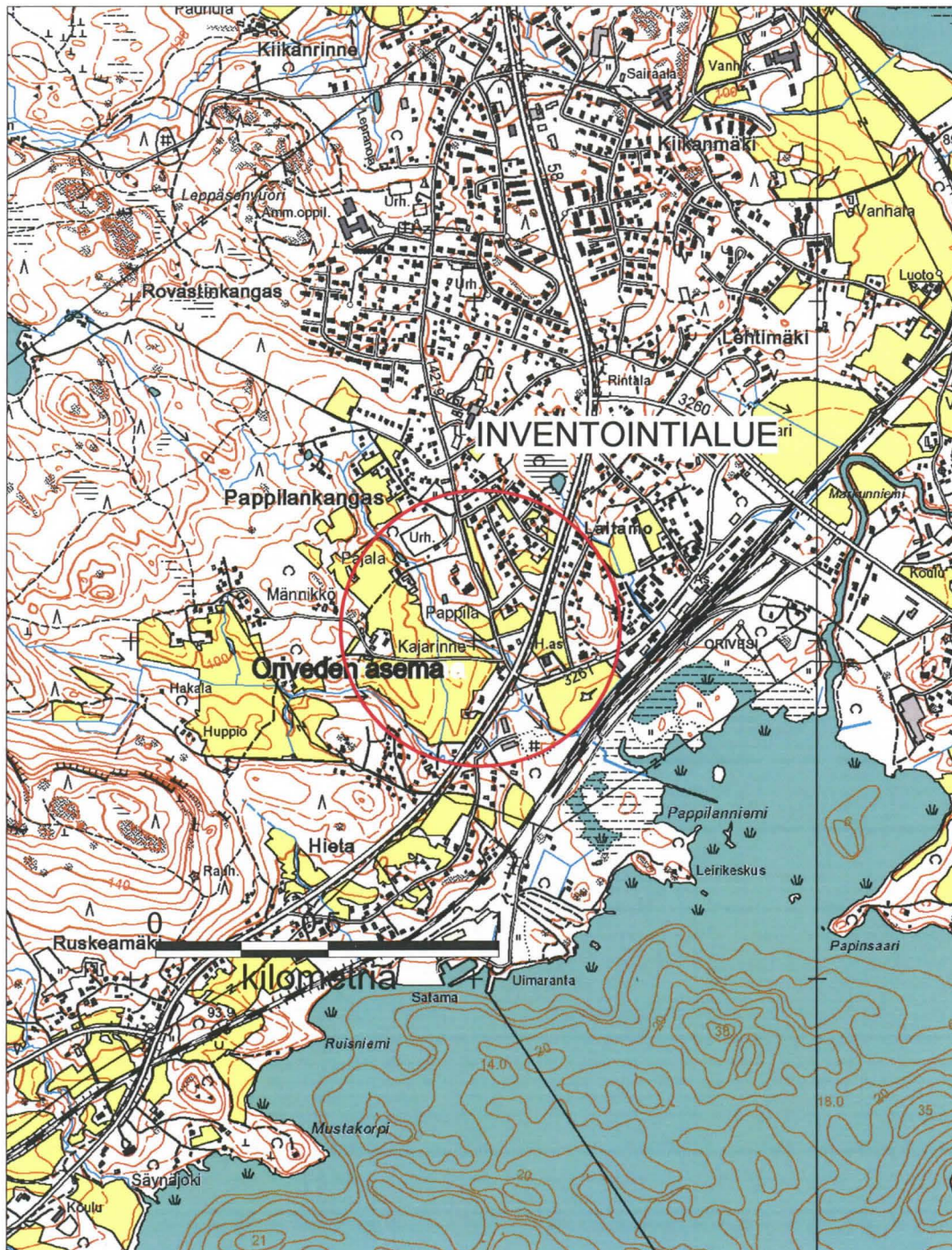
Peruskarttaote

MK 1: 20 000

Piirt. Kirsi Luoto

Pohjana peruskartta CD 2006, lehdet 2142 04 ja 2142 07

(c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

SISÄLTÖ

Johdanto	1
Hankealue	1
Menetelmät	1
Tulokset	2
Yhteenveto	3
Luettelo arkeologisista kohteista	5
Kohdetiedot	5
1. Oriveden pappila	5
2. Oriveden vanha pappila	13

Lähteet

Liitteet

Digitaalikuvaluettelo

Luettelo kaivetuista koekuopista

Kartat

Kartta 1: Tutkimusalueen rajat, MK 1: 7000

Kartta 2: Koekuopat, MK 1: 4000

Kartta 3: Kohteiden sijainti, Mk 1: 6000

Johdanto

Tampereen museoiden kulttuuriympäristöyksikkö (Pirkanmaan maakuntamuseo) suoritti 8.-9.6.2009 arkeologisen inventoinnin Oriveden Rovastintien eteläpään asemakaavamuutosalueella. Inventointi tehtiin alueeseen kohdistuneiden kaavamuutossuunnitelmien johdosta ja siinä selvitettiin sijaitseeko tutkimusalueella kiinteää muinaisjäännöstä. Inventoinnin esityöt tehtiin 3.-5.6.2009 ja siihen liittyvät jälkityöt kenttätöiden päätyttyä loppukesän ja alkusyksyn 2009 aikana. Tutkimuksen teki FM Kirsi Luoto. Hankkeen valvojana toimi FM Ulla Lähdesmäki. Hankkeen rahoitti Oriveden kunta. Tutkimusten kustannukset olivat 2794 euroa (+ alv).

Vanhin tieto Oriveden pappilasta on vuodelta 1456 (tai 1466), jolloin käytiin raja Oriveden pappilan ja Säynäjoen tilan välillä. Kaavamuutosalueelta tunnetaan myös yksi irtolöytö (KM 2214:726, hioinkivi). Koska keskiaikaisten ja 1500- ja 1600-lukujen pappilanpaikkojen katsotaan olevan kiinteitä muinaisjäännöksiä, ja koska kaavamuutosalueelta oli löydetty myös edellä mainittu irtolöytö, tuli siellä tehdä Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukainen arkeologinen inventointi.

Inventointiajankohtana (kesä 2009) käytössä olleiden kirjallisten lähteiden perusteella pääteltiin, että Oriveden pappilan paikalla olisi sijainnut pappila jo ainakin 1700-luvun alusta alkaen. Myöhemmin alueella tehtiin rakennustutkimus (Palttala 2010), jonka mukaan Oriveden pappila olisi siirretty vanhan pappilan nykyiselle sijaintipaikalle vasta 1800-luvun alussa ja että pappila olisi tätä ennen sijainnut etelämpänä kaavamuutosalueella. Koska Palttalan tutkimuksen yhteydessä oli tullut esiin lähteitä, joita ei vuoden 2009 arkeologisessa inventoinnissa ollut käytetty, oli syytä tehdä asiaan liittyviä lisäselvityksiä. Inventointiraporttia on täten korjattu ja täydennetty vielä vuonna 2010 käyttäen apuna Palttalan (2010) löytämiä ja Oriveden pappilan sijaintipaikan tulkinnan kannalta oleellisia lähteitä.

Hankealue

Inventointialue sijaitsee Oriveden taajaman eteläosassa, noin 2,6 kilometriä Oriveden kirkosta etelälounaaseen. Asemakaavamuutosalue käsittää Rovastien eteläosan lähiympäristöineen sekä aluetta Yläniementien eteläpuolella. Tutkimusalueen rajaus käy ilmi liitteenä olevasta kartasta (ks. kartta 1).

Alue on osin omakotialuetta, mutta käsittää myös laajan Yläniementiehen ja Orivedentiehen rajautuvan peltoaukean. Maasto alueella viettää osin jyrkästikin kohti etelässä olevaa Pappilanselkää. Topografisesti alueen korkeimmalla kohdalla sijaitsee Oriveden vanha pappila pihapiireineen. Tästä noin 170 metriä luoteeseen on jalkapallokenttä, joka lähialueineen kuuluu kaavamuutosalueeseen.

Menetelmät

Inventoinnin esityövaiheessa tehtiin pienimuotoinen arkistoselvitys koskien tutkimusalueeseen liittyvää vanhaa karttamateriaalia. Kansallisarkistossa tutustuttiin vuodelta 1904 peräisin olevaan pappilan tiluskarttaan, josta käy ilmi pappilanmäen tuonaikaisten rakennusten sijainnit. Vuoden

1849 isojakokartassa pappila sijaitsee jo kumpareella Orivesi-Kangasala -tien länsipuolella (MHA Orivesi 16:a). Hämeenlinnan maakunta-arkistossa tutustuttiin vuodelta 1782 olevaan maantiejaon asiakirjaan, jonka liitteenä olleista luonnosmaisista kartoista tai mittapiirroksista käy ilmi Oriveden pappilan sijainti ennen vuotta 1813 (HMA Orivesi 29:3).

Alueen historiaa ja kulttuuriympäristön ominaispiirteitä selvitettiin paikallishistoriateosten (Virkkala, K., Luho, V., & Suvanto, S. 1949; Jutikkala, E., Vallinheimo, J.V. & Poppius, L. 1954) sekä myöhemmin vuoden 2010 esiin tulleen Antti Lehtosen (2006) kirjoittaman Oriveden historiaa käsittelevän teoksen avulla. Vuoden 2010 alkupuolella käytiin myös Hämeenlinnan maakunta-arkistossa, jossa tutkittiin Lehtosen historiateoksessaan (2006) käyttämiä alkuperäisiä asiakirjalähteitä, muun muassa edellä mainittua maantiejaon asiakirjaa vuodelta 1782 sekä Oriveden pappilan katselmuskirjoja (HMA, Oriveden seurakunnan arkisto, II Ch:1).

Koska tutkimusalueelta oli löydetty myös yksi irtolöytö (KM 2214:736, hioinkivi) tutustuttiin alueen muinaisjäännösten luonteeseen ja sijaintiin merenpintaan nähden käyttäen apuna Jouko Pukkilan vuonna 2003 tekemää raporttia Oriveden arkeologisesta perusinventoinnista.

Kenttätyövaiheessa vuonna 2009 selvitettiin sijaintikohteita alueella mahdollisesti kiinteä muinaisjäännös. Tutkimusmenetelminä käytettiin topografian ja rakennuskannan silmämääräistä havainnointia sekä pienimuotoista koekuopitusta (koekuopat 1 - 6). Asemakaavamuutosalueella sijaitseville pelloille tehtiin yhteensä kahdeksan koekuoppaa. Pellot kasvoivat heinää, joten havaintomahdollisuudet olivat muutoin heikot. Muualle asemakaavamuutosalueelle tehtiin myös joitakin koekuoppia (yhteensä viisi koekuoppaa). Koekuopat olivat kooltaan noin 40 x 40 senttimetriä ja ne kaivettiin mahdollisuuksien mukaan puhtaaseen pohjamaahan saakka. Koska Oriveden pappilan tulkittiin kesän 2009 aikaan sijainneen jo vähintään 1700-luvulla paikallaan hiekkaisen kumpareen päällä, ei aluetta Sepänmutka-nimisen tilan alueella tarkastettu maastossa. Lisäselvityksen mukaan Oriveden vanha pappila on oletettavasti sijainnut juuri kyseisen tilan kohdalla. Sepänmutkan tilan alueelle tullaan tekemään maastotarkastus kesän 2010 kuluessa Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta.

Tulokset

Oriveden pappilan alueelle tehtiin inventoinnissa yhteensä kuusi koekuoppaa, joista neljä asuinkumpareen päälle. Mitään kiinteään muinaisjäännökseen viittaavaa ei koekuopissa havaittu. Kumpare, jolla vanha pappilarakennus sijaitsee, on topografialtaan huomiota herättävän selkeärajainen länsi- ja eteläosiltaan. Maasto viettää todella jyrkästi kumpareen näillä reunoilla kohti alempana virtaavaa puroa. Kumpareella nykyään sijaitsevat rakennukset ovat pääosin noin sata vuotta vanhoja ja perustukseltaan kevyitä. Tosin päärakennuksen lounaisosa, tätä vanhemman asuinrakennuksen luoteisosa ja talousrakennuksen luoteisosa ovat tätä uudempia ja näin ollen perustukseltaan raskaampia.

Pappilan kumpareen pohjois- ja jalkapallokentän lounaispuolelle kaivettiin yhteensä neljä koekuoppaa. Osassa koekuopista oli havaittavissa merkkejä suhteellisen nuoresta ihmistoiminnasta. Maannokset koekuopissa olivat sekaantuneita. Löytöinä koekuopista saatiin tasolasia, nuorempaa pullolasia, posliinia, tiilenkappaleita, palamatonta luuta sekä täysin resenttejä löytöjä. Löytöjä ei luetteloitu. Kyseessä lienevät tunkion jäänteet. Yhdessä koekuopista

(koekuoppa 18) oli havaittavissa tiivis sorakerros, joka on luultavasti jäännös vanhasta, paikalla olleesta tielinjasta. Alueen vierestä kulkee yhä tie läheiselle tilalle. Karttalähteiden perusteella koekuopitettu alue on ollut peltona vielä ainakin 1900-luvun alussa.

Muualle kaavamuutosalueelle tehdyissä koekuopissa ei havaittu merkkejä ihmistoiminnasta. Tutkimusalueeseen kuuluvat pellot kasvoivat inventointiajankohtana heinää, joten niitä ei päästy pintapoimimaan. Niistä muutamista koekuopista, joita pelloille tehtiin paljastui peltomultakerroksen alta puhdas savimaa.

Yhteenveto

Pirkanmaan maakuntamuseo suoritti 8.-9.6.2009 arkeologisen inventoinnin Oriveden Rovastintien eteläpäähän asemakaavamuutosalueella. Inventointi tehtiin alueeseen kohdistuneiden kaavamuutossuunnitelmien johdosta ja siinä selvitettiin sijaitseeko tutkimusalueella kiinteää muinaisjäännöstä. Inventoinnissa ei tutkimusalueelta löydetty tähän viittaavia merkkejä. Sepänmutka-nimisen tilan alueella, kaavamuutosalueen eteläosassa, tulee kuitenkin vielä tehdä maastotarkastus siellä todennäköisesti sijainneen vanhan pappilan sijaintipaikalla kohteen luonteen ja säilyneisyyden toteamiseksi.

Tampereella 18.3.2010

Kirsi Luoto

Kuva 1. Pappilanmäki. Vasemmalla asuinrakennuksista vanhempi, oikealla 1918 valmistunut pappilan päärakennus. 8.6.2009, Kirsi Luoto.

Kuva 2. Yläniementien eteläpuolinen pelto kasvoi inventointiajankohtana heinää. 9.6.2009, Kirsi Luoto.

Luettelo arkeologisista kohteista

Kylä	Inv. nro.	Kohde	MJ-tyyppi	Ajoitus	PK
Pappila	1	Oriveden pappila	asuinpaikat	historiallinen	214204
Pappila	2	Oriveden vanha pappila	asuinpaikat	historiallinen	214204

1. ORIVEDEN PAPPILA

Kunta	Orivesi
Vanha kunta	
Kylä	Pappila
Kaupunginosa	
Kohdenimi	Oriveden pappila
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	1
MJ-tyyppi	asuinpaikat
MJ-tyypin tarkenne	pappilat
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2142 04
Peruskartan nimi	
X1-koordinaatti	6838 112
X2-koordinaatti	6838 247
Y1-koordinaatti	2518 890
Y2-koordinaatti	2519 030
Z1-koordinaatti	0100
Z2-koordinaatti	0107
P1-koordinaatti	6840 905
P2-koordinaatti	6841 034
I1-koordinaatti	3359 913
I2-koordinaatti	3360 059
Koordinaattiselite	Nykyisen Vanhan pappilan tilan äärikoordinaatit peruskartalta
MI-tiivistelmä	Vanhin tieto Oriveden pappilasta on vuodelta 1456 (tai 1466), jolloin käytiin raja Oriveden pappilan ja Säynäjoen tilan välillä. Pappila on sijainnut tällä paikalla vuodets 1813. Seurakunnan omistuksesta poistunut pappila on yhä asumiskäytössä.

...

Kiinteistötiedot

Kiinteistötunnus 562-416-26-2
Kiinteistönimi Vanha Pappila

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Oriveden taajaman eteläosassa, noin 2,6 kilometriä Oriveden kirkosta etelälounaaseen. Pappila sijaitsee mäenkumpareella Rovastintien länsipuolella. Maasto viettää jyrkästi kohti etelässä olevaa Pappilanselkää. Pappilasta noin 170 metriä luoteeseen on jalkapallokenttä. Pappilan pihapiiri on nurmella, kumpareen reunoilla idässä kasvaa puita. Etelässä ja lännessä kumpareta rajaavat pellot, pohjoisessa edellä mainittu jalkapallokenttä ja idässä ja koillisessa Rovastintie.

Kumpare, jolla vanha pappilarakennus sijaitsee, on länsi- ja eteläosansa topografialta huomiota herättävän selkeärajainen. Maasto viettää todella jyrkästi kumpareen näillä reunoilla kohti alempana virtaavaa puroa. Puron ja kumpareen välissä on kuitenkin tasaisempi, kenttämainen alue, jolla kasvaa heinää ja joitakin omenapuita. Kumpareen eteläpuolella on vanha pelto.

Kohteen kuvaus

Vanhin tieto Oriveden pappilasta on vuodelta 1456 (tai 1466), jolloin käytiin raja Oriveden pappilan ja Säynäjoen tilan välillä. Seuraava maininta on vuodelta 1603, jolloin vedettiin raja pappilan ja Orivedenkylän välille (Vallinheino 1954, 87). Koska pappila oli tiluksiltaan seurakunnan kokoon nähden pieni, liitettiin siihen 1580-luvulla Teerijoen yksinäistalo. Teerijoen liittämisen jälkeen pappilan tilukset vastasivat nykyisen pappilan kylän aluetta (Lehtonen 2006, 40).

Vuoden 1782 maantienjaon asiakirjoista käy ilmi, että pappilan päärakennus on sijainnut tuolloin maantien varressa etelään kohteesta Oriveden pappila (HMA Orivesi 29:3). Kangasala-Längelmäki -tien luonnosmaisessa karttaesityksessä kuvataan maantien varteen talo, jonka yläpuolelle on kirjoitettu "Prästegården". Maantielle talon viereen on piirretty merkki, jonka viereen useimmiten on kartassa kirjoitettu "silda". Tässä merkki on kuitenkin ilman selitettä. Merkin halki maantien molemmille puolille kulkee katkoviiva, joka ilmeisesti tarkoittaa jonkinlaista jokea tai puroa. Mittakaavallisesta piirroksesta näkyy myös noin 200-300 metrin (nykyisissä mittayksiköissä) päähän merkitty hiekkainen mäki, "sand backen". Mäki tarkoittanee kumpareta, jolla kohde Oriveden pappila sijaitsee. Näyttää siltä, että Oriveden vanha pappila on sijainnut mäen eteläpuolella, joen ja maantien yhtymäkohdasta länteen olevalla tontilla. Tämä on mahdollisesti myös alkuperäisen Teerijoen yksinäistalon sijaintipaikka, jolla talo olisi sijainnut jo 1500-luvulla (Lehtonen 2006, 41). Sitä missä Oriveden vanhin pappila, johon Teerijoen yksinäistalokin aikanaan liitettiin, on sijainnut ei tiedetä.

Kumpareelle, muutama sataa metriä pohjoisemmaksi pappila siirtyi vuonna 1813. Tämä käy ilmi pappilan talokatselmusten asiakirjoista vuosilta 1812 ja 1815 (HMA, Oriveden seurakunnan arkisto II Ch:1). Asiakirjojen mukaan vanha tonttipaikka mäen alapuolella oli, koska liejusavisen maannoksen vuoksi useimmat pappilan rakennuksista olivat painuneet. Pappilan uudeksi tontiksi valikoitui alue peltojen välissä, pohjoisempaan maantien varressa. Uusin pappilan päärakennus on tehty vuosina 1916 - 1918.

Inventoinnissa ei havaittu mitään sellaista, jonka perusteella voitaisi sanoa paikalla olevan kiinteän muinaisjäänneksen.

Havaintomahdollisuudet

Havaintomahdollisuudet olivat pääosin hyvät. Havaintomahdollisuudet olivat heikot alueilla, joille oli varastoitu romua.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

Tutkimusalueelle valmistellaan asemakaavan muutosta (2009).

Lähistön kohteet

Kohdetta lähimpänä sijaitsee Tähtiniemen kivikautinen asuinpaikka (562 010 005) noin 2,4 kilometriä pohjoiskoilliseen. Pehuniemen kivikautinen asuinpaikka (1000002371) sijaitsee pappilasta noin 3,8 kilometriä koilliseen. Historiallisen ajan kiinteistä muinaisjäänneksistä lähimpänä pappilaa sijaitsee Oriveden kylän tonttimaa noin 3,2 kilometriä pohjoiskoilliseen. Niemenmäen uudelle ajalle ajoittuva maarakenne (1000006719) sijaitsee puolestaan noin 3,8 kilometriä kohteesta itäkoilliseen. Noin 4,2 kilometrin päässä kohteesta koilliseen on Lyytikkälän historiallinen kyläpaikka.

Lähin irtolöytökohde on kohteesta vain noin 280 metriä eteläkaakkoon. Täältä on löydetty pieni hioinkivi (KM 2214:726). Hiedan satamasta, noin kilometrin etelään pappilasta, on löydetty puolestaan reikäkivi. Löydölle ei ole numeroa; sitä säilytettiin Oriveden museon kokoelmissa, ja sittemmin esine on hävinnyt.

Kohteesta noin 260 metriä eteläkaakkoon sijaitsee Oriveden vanhan pappilan oletettu sijaintipaikka.

Koekuopat

Koekuoppia tehtiin pappilan alueelle yhteensä kuusi kappaletta. Koekuopissa ei havaittu mitään kiinteään muinaisjäänneeseen viittaavaa. Seuraavassa kuvaus koekuoppien maannoksista ja löydöistä.

Koekuoppa 1:

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 10 cm

sora 10 - 15 cm

Löytöinä multakerroksesta hieman tiilenpaloja. Alimpana ollut tiivis sorakerros lienee vanhan pihatien jäännös.

Koekuoppa 2

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 10 cm

moreeni 10 - 35 cm

Moreenikerroksen suuret kivet estivät syvemmälle kaivamisen.

Koekuoppa 3

turve 0 - 7 cm

multa 7 - 11 cm

hiekkä 11 - 50 cm

Koekuoppa 4

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 20 cm

hiekkä 20 - 40 cm

Koekuoppa 5

turve 0 - 10 cm

multa 10 - 25 cm

hiekkä 25 - 50 cm

Koekuoppa 6

turve 0 - 10 cm

multa 10 - 30 cm

hiekan sekainen multa 30 - 40 cm

Kivi esti syvemmälle kaivamisen.

Muut havainnot

Kumpare, jolla vanha pappilarakennus sijaitsee, on topografialtaan huomiota herättävän selkeärajainen länsi- ja eteläosiltaan. Maasto viettää todella jyrkästi kumpareen näillä reunoilla kohti alempana virtavaa puroa. Puron ja kumpareen välissä on kuitenkin tasaisempi, kenttämainen alue, jolla kasvaa heinää ja joitakin omenapuita. Kumpareen eteläpuolella on vanha pelto. Kumpare erottuu selkeästi piirteiltään ja luonteeltaan muusta ympäristöstä. Se on topografialtaan erittäin sopiva paikka asuinrakennukselle ja siinä onkin vanhan asuinpaikan leima.

Nykyinen rakennuskanta pappilan alueella on pääosin sata vuotta vanhaa. Pappilan päärakennus on 1900-luvun alusta, tosin sen lounaisosa on uudempi. Pihapiirissä sijaitsee myös toinen, päärakennusta vanhempi asuinrakennus. Tämän rakennuksen luoteisosa on muuta rakennusta

nuorempi. Pihan luoteisosassa sijaitseva piharakennus lienee osin peräisin 1900-luvun alkupuolelta, mutta sitä on laajennettu vuosisadan lopussa.

Pappilan päärakennuksen kaakkoispuolella, noin 25 metrin päässä rakennuksesta, sijaitsee suorakulmion muotoinen kivirakenne (yhtenäiskoordinaatit p: 6840913, i: 3360024). Rakenne on aitamainen, siinä on 3 - 4 liuske- ja tavallisista kivistä koottua kivikertaa. Sen koillis-lounais-suuntainen siipi on pituudeltaan noin 8 metriä ja kaakkois-luoteissiipi noin 6 metriä. Leveyttä aidoilla on noin metrin. Kivirakenne lienee pappilan päärakennuksen puutarhaan liittyvä terassikiveys.

Kuva 3. Pappilamäki. Vasemmalla asuinrakennuksista vanhempi, oikealla 1918 valmistunut pappilan päärakennus. 8.6.2009, Kirsi Luoto.

Kuva 4. Pappilan päärakennus. 8.6.2009, Kirsi Luoto.

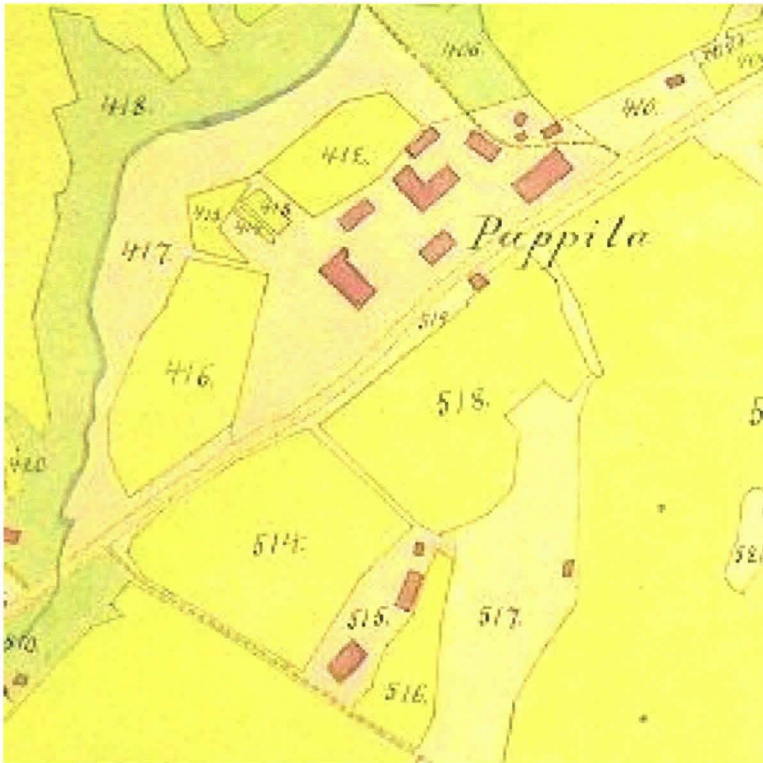
Kuva 5. Vanhempi asuinrakennus ja sen pohjoispuolisen talousrakennuksen nurkkaa. 8.6.2009, Kirsi Luoto.

Kuva 6. Kivirakenne päärakennuksen kaakkoispuolella. 8.6.2009, Kirsi Luoto.

kuva 7. Pitäjänkartasta (1842) käy ilmi pappilan suurpiirteinen sijainti. 6.10.2009, kuvannut Hanna-Leena Salminen.

Kuva 8. Vuodelta 1904 peräisin olevaan pappilan tiluskarttaan on merkitty tarkoin rakennusten sijainnit. 4.6.2009, Kirsi Luoto.

2. ORIVEDEN VANHA PAPPILA

Kunta	Orivesi
Vanha kunta	
Kylä	Pappila
Kaupunginosa	
Kohdenimi	Oriveden vanha pappila
Muinaisjäännöstunnus	
Inventointinumero	2
MJ-tyyppi	asuinpaikat
MJ-tyypin tarkenne	pappilat
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	
Rauhoitusluokka	-
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	2142 04
Peruskartan nimi	
X1-koordinaatti	6837 910
X2-koordinaatti	
Y1-koordinaatti	2519 070
Y2-koordinaatti	
Z1-koordinaatti	0075
Z2-koordinaatti	
P1-koordinaatti	6840 695
P2-koordinaatti	
I1-koordinaatti	3360 083
I2-koordinaatti	
Koordinaattiselite	Kohteen arvioitu keskikoordinaatti
MI-tiivistelmä	Paikalla on todennäköisesti sijainnut Oriveden vanha pappila mahdollisesti jo 1500-luvun lopusta aina vuoteen 1812 saakka.
Kiinteistötiedot	
Kiinteistötunnus	562-416-26-2
Kiinteistönimi	Vanha Pappila

Sijainti ja maasto

Kohde sijaitsee Oriveden taajaman eteläosassa, noin 2,8 kilometriä etelään Oriveden kirkosta. Matkaa kohteelta etelään, Pappilanselän rantaan on noin 900 metriä. Kohde sijaitsee Orivedeltä Kangasalle vievän maantien ja Rovastintien yhtymäkohdassa. kohteen pohjois-, itä- ja kaakkoispuolella virtaa Teerijärvestä Pappilanselälle laskeva Teerijoki. Paikalla sijaitsee nykyään Sepänmutka-niminen tila.

Kohteen kuvaus

Vanhin tieto Oriveden pappilasta on vuodelta 1456 (tai 1466), jolloin käytiin raja Oriveden pappilan ja Säynäjoen tilan välillä (Vallinheimo 1954, 87). Koska pappila oli tiluksiltaan seurakunnan kokoon nähden pieni, liitettiin siihen 1580-luvulla Teerijoen yksinäistalo. Teerijoen liittämisen jälkeen pappilan tilukset vastasivat nykyisen pappilan kylän aluetta (Lehtonen 2006, 40).

Vuoden 1782 maantienjaon asiakirjoista on pääteltävissä, että pappilan päärakennus on sijainnut tuolloin Kangasalta Längelmäelle vievän maantien varressa (HMA Orivesi 29:3). Kangasala-Längelmäki -tien luonnosmaisessa karttaesityksessä kuvataan maantien varteen talo, jonka yläpuolelle on kirjoitettu "Prästegården". Maantielle talon viereen on piirretty merkki, jonka viereen useimmiten on kartassa kirjoitettu "silda". Tässä merkki on kuitenkin ilman selitettä. Merkin halki maantien molemmille puolille kulkee katkoviiva, joka ilmeisesti tarkoittaa jonkinlaista jokea tai puroa. Mittakaavallisesta piirroksesta näkyy myös noin 200-300 metrin (nykyisissä mittayksiköissä) päähän merkitty hiekkainen mäki, "sand backen". Mäki tarkoittanee kumpareta, jolla kohde Oriveden pappila sijaitsee. Näyttää siltä, että Oriveden vanha pappilanpaikka on sijainnut mäen eteläpuolella, joen ja maantien yhtymäkohdasta länteen olevalla tontilla. Tämä on mahdollisesti myös alkuperäisen Teerijoen yksinäistalon sijaintipaikka, jolla talo olisi sijainnut jo 1500-luvulla (Lehtonen 2006, 41). Sitä missä Oriveden vanhin pappila, johon Teerijoen yksinäistalokin aikanaan liitettiin, on sijainnut ei tiedetä.

Kumpareelle, muutama sataa metriä pohjoisemmaksi pappila siirtyi vuonna 1813. Tämä käy ilmi pappilan talokatselmusten asiakirjoista vuosilta 1812 ja 1815 (HMA, Oriveden seurakunnan arkisto II Ch:1). Asiakirjojen mukaan vanha tonttipaikka mäen alapuolella oli kehno, koska liejusavisen maannoksen vuoksi useimmat pappilan rakennuksista olivat painuneet. Pappilan uudeksi tontiksi valikoitui alue peltojen välissä, pohjoisempana maantien varressa. Vanha pappila toimi 1800-luvulla pappilan sepän asuinpaikkana; sittemmin paikkaa onkin kutsuttu Sepänmutkaksi. Pappilan maista tila lohkottiin vuonna 1929. Sepänmutkan ja vuonna 1813 mäelle siirtyneen pappilan yhteisestä historiasta kertoo myös niiden tilanmuodostushistoria; molempien kantatila on nimeämätön tila 562-416-1-0, joka mitä ilmeisimmin on Oriveden vanha pappila.

Vuoden 2009 inventoinnissa ei tarkastettu maastossa Oriveden vanhan pappilan sijaintipaikkaa. Siksi kohteen säilyneisyyden ja luonteen arvioiminen vaatii vielä maastotarkastuksen.

Tiedossa olevat maankäyttösuunnitelmat

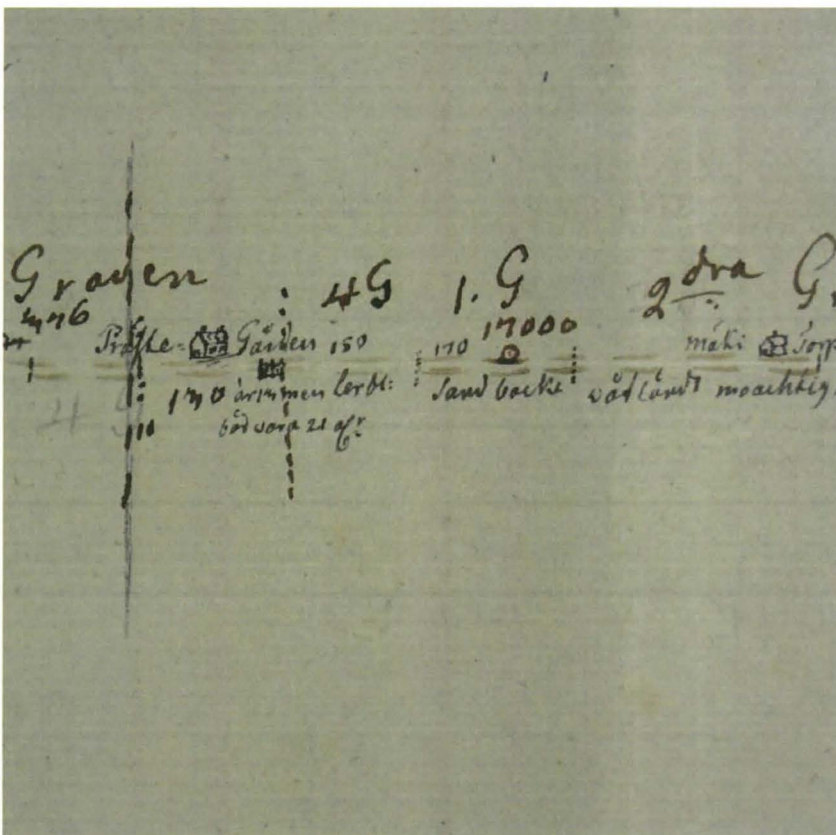
Tutkimusalueelle valmistellaan asemakaavan muutosta (2009).

Lähistön kohteet

Kohdetta lähimpänä sijaitsee Tähtiniemen kivikautinen asuinpaikka (562 010 005) noin 2,7 kilometriä pohjoiskoilliseen. Pehuniemen kivikautinen asuinpaikka (1000002371) sijaitsee pappilasta noin 4 kilometriä koilliseen. Historiallisen ajan kiinteistä muinaisjäänöksistä lähimpänä pappilaa sijaitsee Oriveden kylän tonttimaa noin 3,5 kilometriä pohjoiskoilliseen. Niemenmäen uudelle ajalle ajoittuva maarakenne (1000006719) sijaitsee puolestaan noin 4 kilometriä kohteesta itäkoilliseen. Noin 4,5 kilometrin päässä kohteesta koilliseen on Lytikkälän historiallinen kyläpaikka.

Lähin irtolöytökohde on tehty aivan kohteen tuntumasta. Täältä on löydetty pieni hioinkivi (KM 2214:726). Hiedan satamasta, noin 750 metriä etelään vanhasta pappilasta, on löydetty puolestaan reikäkivi. Löydölle ei ole numeroa; sitä säilytettiin Oriveden museon kokoelmissa, ja sittemmin esine on hävinnyt.

Kohteesta noin 260 metriä pohjoisluoteeseen sijaitsee paikka, jonne Oriveden pappila siirrettiin vuonna 1813.

Kuva 9. Ote vuoden 1782 maantiejaon asiakirjasta. Pappilan sijaintipaikan kohdalla on talon kuva sekä teksti "Prästegården".

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Jutikkala, E., Vallinheimo, J.V. & Poppius, L. 1954: Längelmäveden seudun historia II, Oriveden historia II. Hämeenlinna.

Lehtonen, Antti 2006. Lisiä vanhan Oriveden historiaan eli vanhan Orihveden Wähähistoria. Gummerus.

Vallinheimo, J.V. 1954: *Seurakunta*. Längelmäveden seudun historia II, Oriveden historia II. Hämeenlinna. ss. 58 – 129.

Virkkala, K., Luho, V., & Suvanto, S. 1949: Längelmäveden seudun historia I, Oriveden historia I. Forssa.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Pukkila, Jouko 2003: Oriveden arkeologinen inventointi. Pirkanmaan maakuntamuseo, kulttuuriympäristöyksikkö.

Arkistolähteet:

Maantiejaon asiakirjat vuodelta 1782. Hämeenlinnan maakunta-arkisto, sig. Orivesi 29:3.

Oriveden pappilan katselmuskirjat vuosilta 1812 ja 1815, Hämeenlinnan maakunta-arkisto, Oriveden seurakunnan arkisto, sig. II Ch:1.

Kartat:

Orivesi, pappila; tiluskartta, karttaselitys ja pöytäkirja. Johannes Adolf Berlin (1904). "3-arkkinen uudistuskartta 2-osaisesta kartasta Pappilan yhtenäis-kirkkoherran virkatalon no. 1 kaikista tiluksista Oriveden pitäjässä, Ruoveden kihlakunnassa Hämeen lääniä." Kansallisarkisto, sig. H 55 5/1 - 9.

Orivesi, pappila, isojakokartta vuodelta 1849. Nathan Lilius. " Utdrag ur geografkartan öfver Orivesi socken i Ruovesi Härad." Maanmittauslaitoksen arkisto, Tampereen toimipiste, mikrofilmin sig. Orivesi 16 A.

Orivesi, pitäjänkartta vuodelta 1842. Kansallisarkisto. Maanmittaushallitus/
Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto – Sarjat/ la.* -/- - Orivesi 2142 04. Sijoitus 57
M.

Käytetyt Lyhenteet:

KM = Kansallismuseo

HMA = Hämeenlinnan maakunta-arkisto

Kartat

Peruskarttaote, MK 1: 20 000

Kartta 1: Tutkitut alueet, MK 1: 7000

Kartta 2: Yleiskartta, MK 1:4000

Kartta 3: Kohteiden sijainti, MK 1:6000

Liitteet

Digitaalikuvaluettelo

LUETTELO DIGITAALIKUVISTA

Kuvannut Kirsi Luoto 2009

Kuvat arkistoitu Pirkanmaan maakuntamuseon kulttuuriympäristöyksikön digitaalikuvakokoelmiin.

Kuvatiedoston nimi	Kuvan aihe	Kuvattu suunnasta	pvm
DSCN0008.JPG	Pappilanmäki. Vasemmalla asuinrakennuksista vanhempi, oikealla 1918 valmistunut pappilan päärakennus	länsilounas	8.6.
DSCN0009.JPG	Pappilan päärakennus.	länsilounas	8.6.
DSCN0010.JPG	Vanhempi asuinrakennus ja sen pohjoispuolella olevan talousrakennuksen nurkkaa.	lounas	8.6.
DSCN0011.JPG	Pappilan päärakennuksen edustaa. Koekuoppa 1 lapion kohdalla.	luode	8.6.
DSCN0013.JPG	Kivirakenne päärakennuksen kaakkoispuolella.	etelä	8.6.
DSCN0015.JPG	Yläniementien eteläpuolinen pelto.	länsiluode	9.6.
DSCN0016.JPG	Rovastien vieressä oleva pelto.	lounas	9.6.

ORIVEDEN ROVASTINTIEN ETELÄPÄÄN ASEMAKAAVAMUUTOSALUEEN ARKEOLOGINEN
INVENTOINTI 2009
KOEKUOPAT 1 – 19

Koekuoppien sijainnit käyvät ilmi kertomuksen liitteenä olevasta kartasta 2. Koekuopat olivat kooltaan noin 40 x 40 senttimetriä ja ne kaivettiin mahdollisuuksien mukaan puhtaaseen pohjamaahan saakka. Koekuopista saatuja löytöjä ei ole luetteloitu.

Pappilan pihamaa ja lähialueet (koekuopat 1 – 6)

Koekuoppa 1:

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 10 cm

sora 10 - 15 cm

Löytöinä multakerroksesta hieman tiilenpaloja. Alimpana ollut tiivis sorakerros lienee vanhan pihatien jäännös.

Koekuoppa 2

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 10 cm

moreeni 10 - 35 cm

Moreenikerroksen suuret kivet estivät syvemmälle kaivamisen.

Koekuoppa 3

turve 0 - 7 cm

multa 7 - 11 cm

hiekkä 11 - 50 cm

Koekuoppa 4

turve 0 - 5 cm

multa 5 - 20 cm

hiekkä 20 - 40 cm

Koekuoppa 5

turve 0 - 10 cm

multa 10 - 25 cm

hiekkä 25 - 50 cm

Koekuoppa 6

turve 0 - 10 cm

multa 10 - 30 cm

hiekan sekainen multa 30 - 40 cm

Kivi esti syvemmälle kaivamisen

Pappilan tontin luoteispuoli, urheilukentän läheinen alue (koekuopat 7, 8, 17 ja 18)

Koekuoppa 7

turve 0 – 10 cm

multa 10 – 30 cm

hiekkakerros 30 – 40 cm

Kivi esti syvemmälle kaivamisen. Löytöinä multakerroksesta muutama tiilenpala.

Koekuoppa 8

turve 0 – 10 cm

multa 10 – 17 cm

tiivis, hiekansekainen multa 17 – 30 cm

Löytöinä laastia, tiilenkappaleita, tasolasia, palamatonta luuta, posliinia, metallitölkkin kansi ja resentti naula.

Koekuoppa 17

turve 0 – 10 cm

multa 10 – 15 cm

hiekkakerros 15 – 20 cm

Kivi esti kaivamisen syvemmälle. Löytöinä muutama tiilenkappale hiekkakerroksesta.

Koekuoppa 18

turve 0 – 5 cm

multa 5 – 22 cm

vaalea hiekka 22 – 26 cm

sora 27 – 32 cm

ruskea hiekka 32 – 35 cm

Löytöinä muutama tiilenpala ja posliinia. Soran ja ruskean hiekan kerros mahdollisesti vanhan tielinjan jäännös.

Yläniementien eteläpuolinen pelto (koekuopat 9 – 12)

Koekuoppa 9

turve 0 – 5 cm

savensekainen multa 5 – 30 cm

savi 30 – 40 cm

Koekuoppa 10

turve 0 – 5 cm

savensekainen multa 5 – 30 cm

savi 30 – 40 cm

Koekuoppa 11

turve 0 – 6 cm

savensekainen multa 5 – 28 cm

savi 28 – 35 cm
Koekuoppa 12
turve 0 – 5 cm
savensekainen multa 5 – 27 cm
savi 27 – 34 cm

Vanhan pappilan eteläpuolinen pelto (koekuopat 13 – 16)

Koekuoppa 13
turve 0 – 6 cm
savensekainen multa 6 – 20 cm
savi 20 – 30 cm

Koekuoppa 14
turve 0 – 5 cm
savensekainen multa 5 – 25 cm
savi 25 – 30 cm

Koekuoppa 15
turve 0 – 6 cm
savensekainen multa 6 – 22 cm
savi 22 – 27 cm

Koekuoppa 16
turve 0 – 6 cm
savensekainen multa 6 – 28 cm
savi 28 – 32 cm

Alue Rovastintien ja Sepäntien risteyksen koillispuolella (koekuoppa 19)

Koekuoppa 19
turve 0 – 6 cm
savensekainen multa 6 – 30 cm
savi 30 – 40 cm

ORIVESI

Oriveden Rovastintien eteläpään asemakaavamuutosalueen arkeologinen inventointi 2009

Kartta 1: Tutkimusalueen rajat merkitty punaisella

MK 1: 7000

Piirt. Kirsi Luoto

Pohjana peruskartta CD 2006, lehti 2142 04

(c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

ORIVESI

Oriveden Rovastintien eteläpään asemakaavamuutosalueen arkeologinen inventointi 2009

Kartta 2: Koekuopat

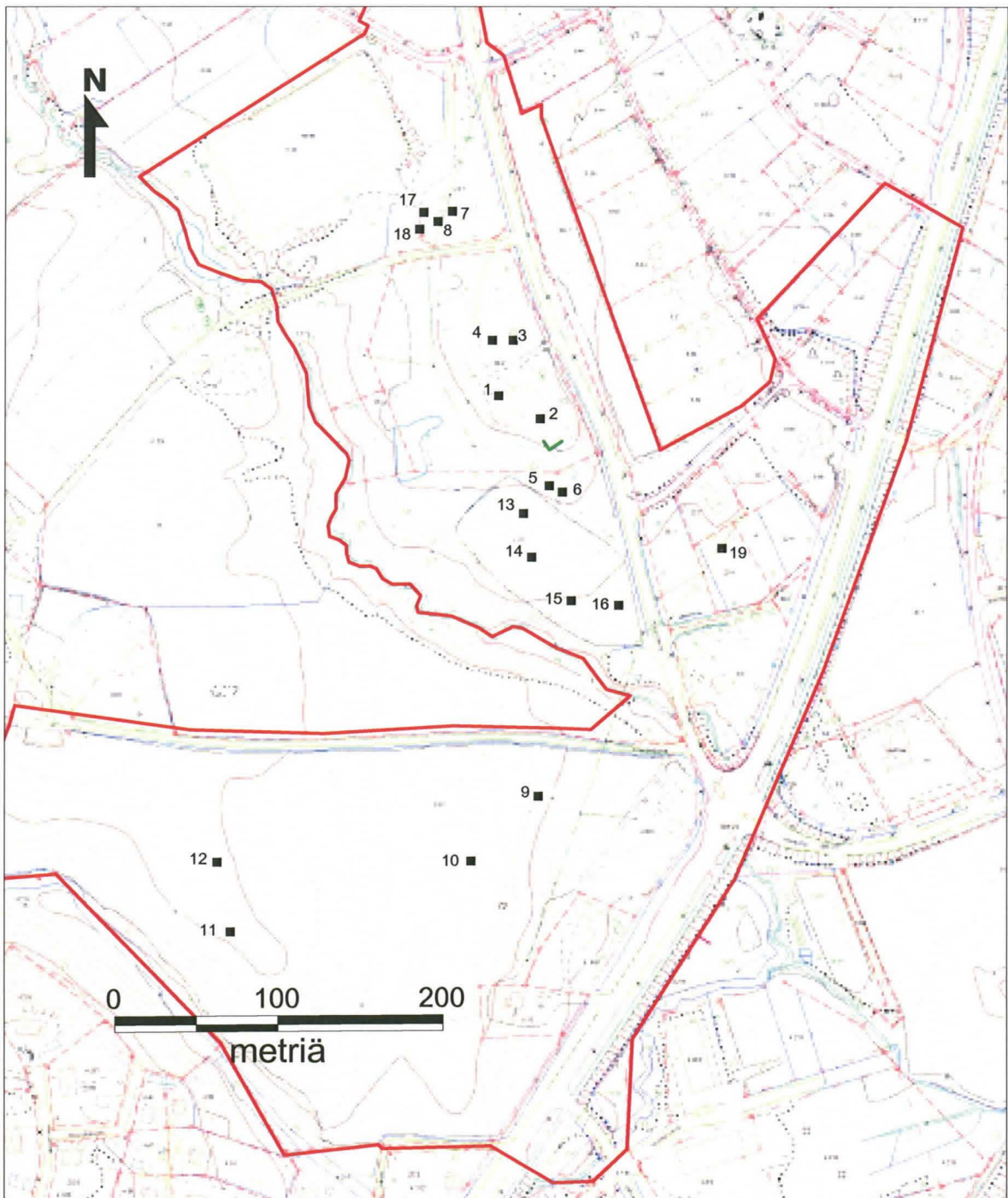
MK 1: 4000

Piirt. Kirsi Luoto

Pohjana peruskartta CD 2006, lehti 2142 04

(c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

- Koekuopat 1 - 19
- Kaavamuutosalueen raja
- Kivirakenne

ORIVESI

Oriveden Rovastintien eteläpään asemakaavamuutosalueen arkeologinen inventointi 2009

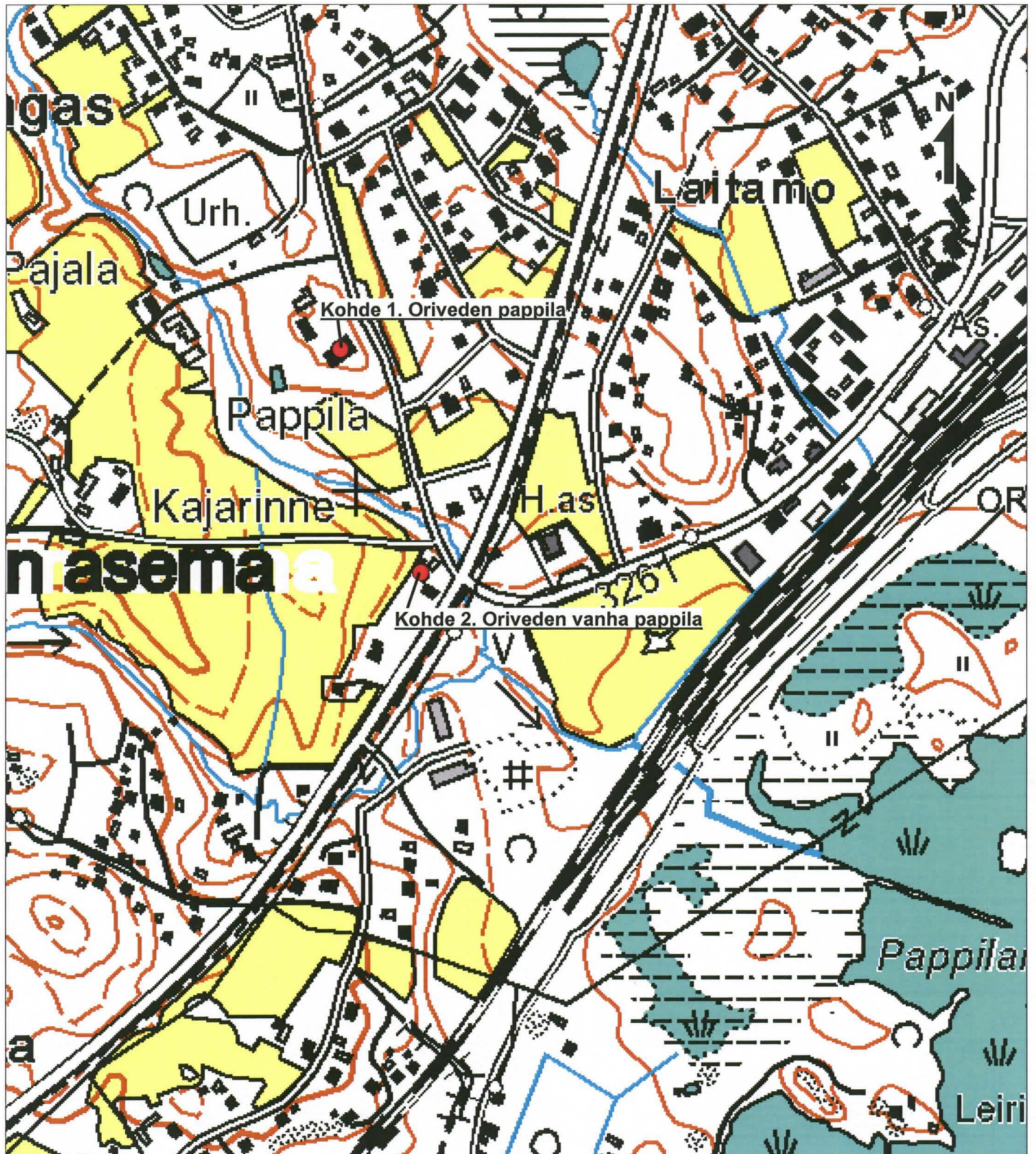
Kartta 3: Kohteiden sijainti

MK 1: 6000

Piirt. Kirsi Luoto

Pohjana peruskartta CD 2006, lehti 2142 04

(c) Maanmittauslaitos, lupa PISA/020/2006

Orivesi.
Rovastintien eteläpään
asemakaavamuutosalueen
arkeologinen inventointi
2009

Kirsi Luoto

Pirkanmaan maakuntamuseo
Kulttuuriympäristöyksikkö
Arkeologisia raportteja
2009

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO